

מציאת הדומה והשונה*

מיומנות מציאת הדומה והשונה כרוכה בגילוי נקודות דמיון ונקודות שוני בין שני דברים – למשל אירועים, מצבים או רעיונות. זוהי פעולת חשיבה שאנו מרבים להשתמש בה בחיי היומיום, והיא שימושית מאוד בלמידה ובהוראה. לעתים עומדת ההשוואה בפני עצמה כפעולת חשיבה, ולעתים היא משולבת בתהליכי חשיבה מורכבים – כמו סיווג, קבלת החלטה או בניית אנלוגיה.

אנו מעדיפים את המונח השלם "מציאת הדומה והשונה" על פני המונח "השוואה", מפני שציליל המילה "השוואה" מזכיר לנו את השווה אך לא את השונה. השימוש במונח "השוואה" בהמשך הפרק נועד למנוע סרבול לשוני, אך הכוונה היא תמיד גם לדומה וגם לשונה.

מדוע חשוב לפתח מיומנות של חיפוש מיומן של הדומה והשונה?

מציאת הדומה והשונה משמשת להשגת הבנה עמוקה יותר של הדברים המושוויים, כדי לקבל החלטות שקולות או כדי להבחין בין דברים שנוטים לבלבל ביניהם. משימות יום-יומיות רבות מתבססות על מציאת הדומה והשונה – למשל, בחירת מסלול הנסיעה למקום לא מוכר כרוכה בהשוואה בין אפשרויות פעולה שונות, ובבחירת האפשרות המועדפת; בעריכת קניות אנו מתלבטים ומשווים בין מוצרים דומים. תעשיין עשוי להשוות את הייצור במפעל שלו עם הייצור במפעלים מצליחים, במטרה לאתר רעיונות להתייעלות; מורה עשויה להשוות את מידת העניין שמגלים תלמידיה בלימודים השנה למידת העניין שגילו בשנה שעברה, ומן ההשוואה היא תוכל להסיק על יעילותה של שיטת ההוראה החדשה שהיא מפעילה השנה.

לפעמים אנו עוסקים במציאת הדומה והשונה לא לצורך מעשי אלא פשוט כדי להעמיק את התובנה שלנו. למשל, אנו יכולים להשוות את מקום העבודה החדש של חברה למקום העבודה הקודם שלה, משום ששמו לב שהיא עתה נינוחה יותר. אנו תוהים האם יש משהו בעבודה החדשה שתורם לשינוי זה.

בעיות באופן שבו אנו מחפשים ובוחרים נקודות דמיון ונקודות שוני

למרות שההשוואה היא פעולה יום-יומית ונפוצה, לא תמיד היא מבוצעת בדרך מיומנת. לעתים, ההשוואות שאנו עורכים אינן מעמיקות ואינן יסודיות. למשל, אנו מבחינים רק בתכונות חיצוניות ושטחיות – כיצד דברים נראים – בעוד שתכונות אחרות, הרלוונטיות יותר לענייננו, נעלמות מעינינו. נניח שאנו רוצים לקנות מכונית ועלינו לבחור אחד מבין שני דגמים. אם נתייחס רק לצורה החיצונית ולעוצמת המנוע, ייתכן שנחמיץ הבדלים חשובים שקשורים בצריכת הדלק, בעמידות או בתפקוד הכללי. מסקנה: במהלך ההשוואה חשוב לחפש את כל הנקודות הרלוונטיות.

בהקשרים מסוימים יש חשיבות ל**דיוק** בפרטי ההשוואה. למשל, ייתכן שהציון במבחן שלי ושל חברי זהה, אך בדיקה תגלה, כי בכל הקשור להבנת החומר ולסוגי הטעויות שביצענו, יש פער גדול בינינו. לפעמים עלינו להחליט אם קיים שוויון בין דברים – למשל, בין שני קבצים במחשב או בין שתי הצעות מחיר. השוואות גסות במצבים אלה עלולות להביא אותנו לחשוב שדברים מסוימים דומים, כאשר, למעשה, יש ביניהם הבדל משמעותי.

* ראו: אפרים לויץ, גדעון ונר, **השוואה**, הוצאת מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה, ירושלים, 2000.

בעיה אחרת מתעוררת כאשר איננו מודעים להשלכות או למשמעות של הדמיון והשוני שמצאנו. ייתכן שצריכת הדלק של המכונית שאנו רוצים לקנות קטנה מזו של מכונית אחרת – היא נוסעת שני קילומטר יותר לכל ליטר דלק – אבל איננו יודעים מהי משמעות הבדל זה בחישוב ההוצאות ארוכות-הטווח של אחזקת הרכב. ייתכן שההפרש בין ציוניהם של שני סטודנטים הוא קטן, אך משמעותו עשויה להיות, שהאחד מתקבל למגמה המבוקשת והשני לא. הבנת המשמעות וההשלכות של ההבדלים והדמיון חשובה מאוד להצלחת ההשוואה.

ארבעת הכשלים הרווחים באופן שבו משווים בין דברים מסוכמים בטבלה שלפניכם.

הכשל הראשון מתייחס לכמות, השני – להעמקה, השלישי – למידת הדיוק והרביעי – למשמעות הבדיקה.

ממה יש להיזהר כאשר מחפשים את הדומה והשונה

1. אנו מזהים רק מעט נקודות דמיון ושוני.
2. אנו מוצאים רק נקודות דמיון ושוני שטחיות.
3. אנו עורכים הערכה גסה ובלתי מדויקת של דמיון ושוני.
4. איננו מביאים בחשבון את המשמעויות ואת ההשלכות של הדמיון והשוני שאיתרנו.

כשלים בחשיבה על הדומה והשונה

כיצד נמצא את הדומה ואת השונה בדרך מיומנת?

מציאת הדומה והשונה תתבצע בדרך מיומנת. אם נגדיר היטב את מטרת ההשוואה, אם נמקד את תשומת-לבנו בנקודות הדמיון ונקודות השוני החשובות, ואם נקדיש זמן כדי לחשוב על ההשלכות ועל המשמעות של הממצאים. בפרק זה נציע שתי שיטות לעריכת השוואה: השוואה פתוחה והשוואה ממוקדת.

השוואה פתוחה

שיטה זו מתאימה למצבים שבהם המשימה אינה מוגדרת בצורה חדה ולמצבים שבהם הידע ההתחלתי שלנו מועט יחסית. היא עשויה להתאים גם לאנשים בעלי סגנון חשיבה פתוח. השיטה נועדה להתגבר על שני הכשלים הראשונים שהוזכרו בטבלה: אנו רוצים לגלות מספר גדול ככל האפשר של נקודות דמיון ונקודות שוני. לצורך כך, אפשר להפעיל כלים וטכניקות של חשיבה יצירתית. למשל, אפשר להתמקד באותיות האלף-בית לפי סדרן, ולנסות למצוא נקודות דמיון ונקודות שוני המתחילות בכל אחת מן האותיות. לאחר מכן בוחרים מתוך כל הנקודות שהועלו את אלה הרלוונטיות למטרתנו. בהמשך מסיקים מהן באופן מכוון ומפורש מסקנות והשלכות.

נניח שאנו משווים בין שתי מכוניות כדי להחליט איזו מהן לקנות, ואנו מעדיפים את הצבע של אחת מהן. במקום להחליט באיזו מכונית לבחור רק על בסיס ההבדל בצבע, נערוך רשימה של נקודות דמיון ושוני נוספות, כדי לוודא שאנו מביאים בחשבון גורמים רבים ככל האפשר. הצעד הבא יהיה לברור את נקודות הדמיון והשוני המשמעותיות להחלטת הרכישה, לאחר מכן נחפש דפוסים (אפיונים חוזרים) של ההבדלים בין שתי המכוניות ולבסוף, נשאל מה למדנו על המכוניות בתהליך ההשוואה שערכנו.

השוואה בשיטה זו עשויה לחשוף ולחדד מאפיינים רלוונטיים לשיקולי הבחירה שלנו שלא היינו מודעים אליהם מלכתחילה. לדוגמה, ייתכן שיתברר כי למכונית אחת ישנן הוצאות סמויות שאין לאחזקה. גילוי זה עשוי להשפיע על בחירתנו גם משום שהוא מעלה חשד שסוכנות הרכב מסתירה מאתנו עניינים נוספים. ייתכן שנלמד שבתכנון של שתי המכוניות הובאו בחשבון תקני בטיחות אשר השנה עדיין אינם בתוקף ואשר ייכנסו לתוקף רק בשנה הבאה. מכך נבין ששתי החברות מצטיינות בדאגה לבריאות.

השוואה פתוחה תומכת בהעלאת קשת רחבה של שיקולים והיבטים ביחס לדברים המשווים. היא מביאה אותנו לשקול הבדלים או נקודות דמיון שבהשוואה שטחית לא היינו מביאים בחשבון. לאחר העלאתן של נקודות אלו אנו ממיינים אותן לפי חשיבותן למטרותנו. מפת החשיבה של ההשוואה הפתוחה מוצגת בטבלה שלפניכם, ומנחה את מהלך החשיבה הזו.

חשיבה פתוחה על הדומה והשונה
<p>1. מהי מטרת ההשוואה?</p> <p>2. במה הם דומים?</p> <p>3. במה הם שונים?</p> <p>4. אילו נקודות דמיון ושוני הן רלוונטיות ומשמעותיות למטרת ההשוואה?</p> <p>5. א. האם ישנם דפוסים חוזרים בנקודות ההשוואה המשמעותיות? ב. אילו מסקנות עולות מנקודות ההשוואה המשמעותיות?</p>

מפה לחשיבה פתוחה על הדומה והשונה

חשיבה פתוחה על הדומה והשונה

רשמו בשני המלבנים את הדברים שאתם משווים:

1	2
---	---

מטרת ההשוואה:

↙
נקודות הדמיון
↘

↙
נקודות השוני
במה הם שונים?
(נושא השוני)
↘

הקיפו בעיגול את נקודות הדמיון והשוני המשמעותיות

דפוסים חוזרים (אם יש):

מסקנות ותובנות מההשוואה:

מארגן חשיבה גרפי לחשיבה פתוחה על הדומה והשונה

השלב של מציאת "דפוסים בנקודות ההשוואה המשמעותיות" חשוב כשדנים בדוגמאות מורכבות. שאלות כמו: "האם יש שיטתיות מסוימת?", "האם ישנם דפוסים החוזרים על עצמם בנקודות הדמיון והשוני המשמעותיות?" מעודדות אותנו לבחון בקפידה את טווח הדמיון והשוני שמצאנו, כדי לברר האם קיימים נושאים או אפיונים משותפים של דמיון או של שוני. לדוגמה, ייתכן שנבחין בדפוס חוזר של "תוספות" למחירה של אחת המכוניות. מאחר שראוי להתייחס לעניין זה, נרשום בסעיף "דפוסים": "יותר תוספות למחיר א'". מכונית כאשר ננסח מסקנות מההשוואה בין המכוניות, זה יכול להיות נושא שנרצה להתחשב בו.

השימוש במארגן חשיבה גרפי להשוואה פתוחה

מארגן החשיבה הגרפי להשוואה פתוחה תומך בתהליך שהוצג במפת החשיבה ומספק מקום לרישום המידע שנאסף.

כשמתמשים במארגן חשיבה גרפי זה כדאי לשים לב למספר עניינים. נרשום את הדברים שאותם משווים בשני המלבנים שבראש הדף. חשוב לדייק בהגדרת הדברים המשווים. למשל, אם רוצים להשוות את מאפייני המנהיגות של אברהם אבינו למאפייני המנהיגות של משה רבנו, לא נרשום במלבנים רק "אברהם אבינו" ו"משה רבנו". הגדרה כזו תוביל להעלאת נקודות רבות של דמיון ושוני שאינן שייכות למאפייני מנהיגות.

את נקודות הדמיון שנמצא נרשום מתחת לכותרת: "נקודות הדמיון". אחר כך נרשום את נקודות השוני במקום המתאים. לגבי כל נקודת שוני, נבחר מהו סוג השוני ונרשום אותו בטור האמצעי, מתחת לכותרת: "נושא השוני". לדוגמה, בהשוואה בין שני אישים, אנו מגלים שהאחד גדל בבית אמיד ואילו השני סבל בצעירותו מעוני ומחסור. ההתייחסות לסוג השוני מחייבת אותנו לחדד את משמעותו: האם מדובר בשוני באמצעים כלכליים, בשוני במעמד החברתי, בשניהם גם יחד, או במשהו אחר? את מה שהחלטנו, נניח, "שוני באמצעים כלכליים" נרשום במקום הריק בטור האמצעי.

לא נסתפק במספר מצומצם של נקודות דמיון ושוני וגם לא בנקודות דמיון ושוני מאותו הסוג (כמו, למשל, מחיר המכונית, מחיר האחזקה ומחיר הדלק הנדרש). עלינו לחפש נקודות **רבות ומגוונות** ככל האפשר. חשוב להקדיש זמן לחקירה זו; עבודה בקבוצה עשויה גם היא לסייע להעלאת רעיונות רבים ומגוונים בנוגע **לקריטריונים להשוואה**. כך נוכל לשמור על פתיחות מחשבה ועל היקף נרחב של חקירה.

את נקודות הדמיון והשוני המשמעותיות למטרותנו נסמן אחר כך במארגן הגרפי על ידי הקפתן במעגלים. דפוסים חוזרים, אם איתרנו כאלה, יירשמו למטה מימין, וכך נגיע לניסוח המסקנה, או למה שנוכל ללמוד.

השוואה ממוקדת

השיטה השנייה להשוואת נקודות הדמיון ונקודות השוני הופכת את החיפוש שלנו אחריהן למארגן יותר מלכתחילה. ראשית, אנו מנסחים את מטרת ההשוואה ואז מחליטים מהם **היבטי ההשוואה החשובים** למטרותנו, והיבטים אלה הם המכוונים את החיפוש שלנו אחר נקודות דמיון ונקודות שוני. אחרי שאספנו מידע על היבטים אלו, נחפש דפוסים חוזרים ונסיק את המסקנות, בהתאם למטרת ההשוואה.

מפת החשיבה המילולית של ההשוואה הממוקדת מארגנת את השאלות בסדר שונה מזה של המפה להשוואה הפתוחה.

חשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

1. מהי מטרת ההשוואה?
2. אילו **קריטריונים** של דמיון ושוני הם **משמעותיים** למטרת ההשוואה?
3. מהן נקודות הדמיון **המשמעותיות**?
4. מהן נקודות השוני **המשמעותיות**?
5. א. אילו **דפוסים** של דמיון ושל שוני מתגלים בהשוואה?
ב. אילו מסקנות שהן רלוונטיות למטרת ההשוואה אפשר להסיק?

מפה לחשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

נחזור אל שתי המכוניות: במקום לרשום את כל נקודות הדמיון והשוני העולות בדעתנו, ראשית נשאל: "אילו גורמים עלינו להביא בחשבון אם אנו מעוניינים במכונית אמينة, שנהיה מסוגלים לקנותה ולעמוד בהוצאות התפעול השוטפות שלה, שתשרת אותנו בימי הקיץ החמים ובימי החורף הקרים?". לאחר מכן, נרשום את נושאי השוואה (הגורמים שיש להביא בחשבון) – כמו מחיר, ביצועים בחורף הקר, וכו'. תשומת לב לנושאים אלו, ראשית לכול, תדריך ותמקד את החיפוש אחר נקודות דמיון ושוני רלוונטיות. אחרי שנקודות אלו נשקלו, נוכל לשפוט באופן מאוזן ושקול איזו מכונית תשרת את מטרותנו. כך נעשית השוואה הממוקדת.

השימוש במארגן החשיבה הגרפי להשוואה ממוקדת

חשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

רשמו בשני המלבנים את הדברים שאתם משווים:

1

2

מטרת ההשוואה:

הנושאים המשמעותיים למטרת ההשוואה:

נקודות הדמיון

הנושאים הנשקלים:

נקודות השוני

מסקנות ותובנות מההשוואה:

מארגן חשיבה גרפי לחשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

בהתאם לנתונים. לדוגמה, אם מחיר כל אחת מהמכוניות הוא 50,000 שקלים, נרשום זאת מתחת לכותרת "נקודות דמיון" ונרשום "מחיר" מימין – בטור "הנושאים הנשקלים". לעומת זאת, אם מחיר מכונית אחת 50,000 שקלים ומחיר השנייה 56,000 שקלים, נרשום זאת במלבן נקודות השוני, ונרשום "מחיר" בטור המתאים מימין.

השוואה פתוחה מול השוואה ממוקדת

מתי כדאי לבחור בהשוואה פתוחה ומתי בהשוואה ממוקדת? כדי להחליט על כך, נשווה בין שתי השיטות, בהתאם לכללים שהתוינו.

נקודות הדמיון בין השיטות הן: בשתי השיטות אין מסתפקים בעריכת רשימה של נקודות דמיון ושוני; שתי השיטות מעניקות סדר ועומק להשוואה; שתי השיטות מכוונות אותנו להסיק מסקנה בסיום התהליך.

נקודות השוני בין השיטות הן: צורת המארגן הגרפי; סדר השאלות במפה; והמידה שבה יכולים ומעוניינים להתמקד במה שרלוונטי.

נקודת השוני המשמעותית ביותר היא הנקודה האחרונה.

המסקנות מהשוואת השיטות הן:

- כאשר מטרת ההשוואה ניתנת להגדרה בצורה חדה, כדאי להשתמש בהשוואה ממוקדת.
- קל יותר להשתמש בהשוואה ממוקדת כאשר מכירים את התחום.
- השוואה ממוקדת עשויה להתאים לבעלי סגנון חשיבה אנליטי ולמקרים שבהם יש בידינו מידע רב על הדברים המשווים.
- השוואה פתוחה עשויה להתאים למי שנוטה לחפש, לחקור ולהרהר בדברים, ולתהות על מהותם ועל משמעותם.

למורה: כאשר מתכננים שיעור במציאת הדומה והשונה, כדאי לערוך השוואה אישית בין השיטות, על מנת להחליט איזו מהן מתאימה לתלמידים, למורה, ולתוכן הנלמד.

מיומנויות חשיבה משלימות למיומנות של מציאת הדומה והשונה

כדאי לציין את היחסים ההדדיים בין מציאת הדומה והשונה לבין שתי מיומנויות אחרות של חשיבה: בחינת מהימנות מקורות מידע והסקת מסקנות מבוססות.

הן במפה להשוואה פתוחה והן במפה להשוואה ממוקדת הנחנו שהמידע שבידינו מהימן ומדויק. אם נשתמש במידע שגוי, מסקנות ההשוואה שלנו יהיו מוטות או מוטעות. כאשר מתעוררים ספקות באשר לאיכות המידע – בחינת מהימנותו ורמת דיוקו תהיה השלמה מועילה למציאת הדומה והשונה.

במפה להשוואה פתוחה ובמפה להשוואה ממוקדת לא נכלל תהליך סדור להסקת מסקנות. לכן קיים חשש שחלק מהמסקנות שיוצעו לא יהיה מבוסס. מכאן, שרצוי להתייחס אל מסקנות ההשוואה כאל **הצעות בלבד**. אם אינכם בטוחים שהמסקנה מתהליך מציאת הדומה והשונה שביצעתם אכן מבוססת, או אם מישהו מטיל בה ספק – אפשר לבדוק אותה בעזרת מיומנויות החשיבה הביקורתית של הערכה ושיפוט (הערכת הדיוק של תצפית/מהימנות מקורות מידע; הערכת היקשים תוך שימוש בראיות – הסבר סיבתי, חיזוי, הכללה; היקש באמצעות אנלוגיה, דדוקציה, היקש מותנה).

כיצד נלמד את מיומנות מציאת הדומה והשונה?

”טיפים” להוראת מיומנות מציאת הדומה והשונה

כדי לטפח מיומנות זו, לא די בכך שנבקש מהתלמידים להכין רשימה של נקודות דמיון ושוני בין שני דברים. עלינו להנחותם במפורש כיצד לחפש ולמצוא נקודות רבות להשוואה. נקודות רבות יאפשרו לנו לכוונס **לבחור** את נקודות הדמיון והשוני **הרלוונטיות** למטרותיהם, ומהן **להסיק** מסקנות מההשוואה. בסופו של דבר, המטרה היא שהתלמידים יפנימו את השלבים שבמפת החשיבה, ובעתיד יפעילו שלבים אלה בשעה שהם משווים דברים.

כשמתכננים שיעור על השוואה, כדאי לשקול היטב אם להשתמש בשיטה הפתוחה או בשיטה הממוקדת (ראו דיון בסעיף קודם). כמו כן, כדאי לשקול את אופן הצגת המפה והמארגן בפני התלמידים (ייתכן שתעדיפו לבנות את המפה **בעזרת** התלמידים).

אמצעי ההמחשה גם הם חשובים. תוכלו להיעזר בכרזות (פלקטים), שקפים, כרטיסיות ואמצעים נוספים על מנת להציג את המפה ואת המארגן הגרפי.

עידוד החשיבה על אודות החשיבה (מטאקוגניציה) הוא חלק חשוב בהוראת מיומנות ההשוואה. על מנת שיהיו מסוגלים ליזום חיפוש של הדומה והשונה בהקשרים שונים, על התלמידים להבחין בין אסטרטגיית החשיבה לבין תוכן הלימודים. במהלך שיעור המיוזג שבו עורכים השוואה, ומבלי להסיט את תשומת לב התלמידים מתוכן הנושא הנידון, יש לעזור להם למקד את תשומת לבם בשאלות המופיעות במפות החשיבה. התנסות זו חיונית לחיזוק המיומנות. אחרי שמדריכים את התלמידים בנוגע לתהליך ההשוואה, מציגים בפניהם את מפת החשיבה המילולית, או עוזרים להם לבנות מפה מילולית דומה. מאוחר יותר, בדיון המטאקוגניטיבי, יש לעודדם להרהר – האם שאילת השאלות האלה ומתן תשובות עליהן אכן מיעלת את החיפוש אחר הדומה והשונה.

רצוי גם לבקש מהתלמידים דוגמאות לדברים שאפשר ושכדאי להשוות בדרך שלמדנו, ואולי גם דברים שאותם לא כדאי להשוות בדרך זו. כך נעודד הבנה מעמיקה יותר של הנושא. בנייה של שיעורי מיוזג נוספים בנושא של הדומה והשונה במהלך שנת הלימודים, ושימוש מזדמן במונחים הקשורים בהשוואה, יסייעו גם הם להטמעת מיומנות זו אצל התלמידים.

גרסאות מפושטות של מפות החשיבה ושל המארגנים הגרפיים לתלמידי הכיתות הנמוכות

להלן שתי גרסאות מפושטות למציאת הדומה והשונה, המיועדות לתלמידים בכיתות הנמוכות. הראשונה מיועדת לתלמידים בכיתות א'-ב'. היא כוללת רק שלוש מתוך חמש הנקודות שמנינו לעיל: הדמיון, השוני והסקת המסקנות. זהו בעצם הגרעין של ההשוואה המיומנת. הנה המפות המיועדות לכיתות הנמוכות:

מציאת הדומה והשונה
1. במה הם דומים?
2. במה הם שונים?
3. מהן נקודות הדמיון ונקודות השוני שהן משמעותיות?
4. איזו מסקנה אפשר להסיק מהנקודות

מפת חשיבה למציאת הדומה והשונה בכיתות ג'-ד'

מציאת הדומה והשונה
1. במה הם דומים?
2. במה הם שונים?
3. מה זה מלמד?

מפת חשיבה למציאת הדומה והשונה בכיתות א'-ב'

כאשר התלמידים לומדים לשאול שאלות אלה דרך שגרה, הם בונים בסיס איתן שעליו אפשר לפתח צורות מתוחכמות יותר של השוואה.

בשיעורים המבוססים על מפות החשיבה המפושטות אפשר להשתמש במארגן החשיבה להשוואה פתוחה, תוך התעלמות מהמלבן של הדפוסים החוזרים.

בכיתות הנמוכות, כשהתלמידים עדיין אינם כותבים באופן חופשי, יכול(ה) המורה להכין כרזה גדולה של מארגן החשיבה הגרפי ולבקש מהתלמידים להציע נקודות דמיון, נקודות שוני ומסקנות שיש לכתוב בתוכה.

לעתים אפשר לצייר את נקודות הדמיון ונקודות השוני ולשתף את התלמידים במילוי המארגן.

הקשרים בתוכנית הלימודים לשיעורים על מציאת הדומה והשונה

אפשר לבקש מהתלמידים לערוך השוואות בתחומי תוכן רבים, אולם שימוש יתר בפעולת ההשוואה עלול לייגע. כדי למנוע זאת, בחרו בקפדנות את הקשרים להשוואה. כדאי למזג את מיומנות ההשוואה במקרים הבאים:

- **כאשר יש סיכוי לבלבול בין נושאים קרובים** – כמו עבודה והספק, המכנה המשותף הגדול ביותר והקטן ביותר, כתיבה תיאורית וכתיבה חוקרת, או העליות השונות בתולדות היישוב.
- **כאשר רוצים להבהיר מושגים חשובים, שהם מורכבים או מופשטים** – כמו שחרור וחופש, צדק ושוויון, מדע וטכנולוגיה.
- **כאשר תלמידים יפיקו תועלת מעמידה על דקויות בנושאים מהותיים** – למשל, הבהרת ההבדל בין תנועות שמאלניות לבין תנועות לזכויות האזרח, או בין פתרון בעיות וקבלת החלטות, או בין שבר פשוט ושבר עשרוני.

להלן הצעות להקשרים נוספים מתוך תוכנית הלימודים:

- חגים (סוכות, פורים, פסח) – השוואה בין סוכה לבית, השוואה בין פורים לפסח (חגים, יסודי).
- זיהוי פרחים – השוואה בין חרצית לסביון (טבע, יסודי).
- סיפורי הבריאה – השוואה בין סיפור הבריאה בבראשית א' ובראשית ב' (תורה, יסודי).
- פעולות חשבון – השוואה בין חיבור לבין כפל (מתמטיקה, חטי"ב).
- המערכה המחזורית – מה ניתן ללמוד על יסודות אצילים מתוך השוואה למתכות ולאל-מתכות? (כימיה, חטי"ב).
- קטעי נוף – השוואת שני קטעי נוף, למשל: שפך נהר הנילוס, בצפון מצרים; שפך נהר הגרון, בדרום-מערב צרפת. להסביר את דרך היווצרותם (גיאוגרפיה, חטי"ע).
- תופעות גיאומורפולוגיות – לפניכם ארבעה צמדי מושגים. תארו בקצרה את המושגים הכלולים בכל צמד, בהתייחס להבדלים שבין המושגים: א. נפתול חופשי – נפתול קרות; ב. הר שולחן – הר משאר; ג. עמק U – עמק V; ד. מורנה – אַסְקָר (גיאוגרפיה, חטי"ע).
- אנגליה במחצית השנייה של המאה ה-19 – הסבירו שתי נקודות דמיון ושני הבדלים בין מפלגת השמרנים למפלגה הליברלית באנגליה במחצית השנייה של המאה ה-19 (היסטוריה, חטי"ע).
- שירי הגות – אדם ועולמו: קראו את השירים **אסיף/יעקב פיכמן ואיפה יפל/אברהם חלפי**; השוואה בין שני השירים מבחינת המענה שנותן כל אחד מהם על השאלה: האם האדם יכול לבחור את דרכו? נמקו. השוואה בין שני השירים על פי אחד מההיבטים האלה: המבנה, הלשון הציורית, מבחר המילים והתחביר (ספרות, חטי"ע).
- מחזות – ציינו והסבירו את הדמיון והשוני בין מאפייני הגיבור בטרגדיה השקספירית לבין מאפייני הדמות המרכזית במחזה מודרני שלמדת (ספרות, חטי"ע).
- תלמוד – ציינו שלושה הבדלים בין התלמוד הירושלמי והתלמוד הבבלי. [ציינו שמות של שני פירושים לתלמוד הבבלי] (תושב"ע, חטי"ע).
- נבואה ונביאים – תפקידי הנביא: ציינו והסבירו שתי נקודות דמיון ושתי נקודות שוני בין הנבואה העממית לנבואה הקלאסית (תנ"ך, חטי"ע).

מציאת הדומה בלבד או מציאת השונה בלבד

לעתים יש צורך במציאת הדמיון בלבד או השוני בלבד.

מציאת הדומה יכולה לעזור לתלמידים בלימוד שירה, למשל, כאשר הם מתבקשים לפרש סמלים ומטפורות. עריכת רשימה ארוכה של נקודות דמיון בין ביטויים שונים עוזרת לתלמידים להבין את כוחם של סמלים ומטפורות בשירה. מציאת הדומה עשויה לסייע גם בגישור בין תחומי דעת. למשל, רישום כל נקודות הדמיון בין תוכניות הלימודים בכימיה ובביולוגיה תעורר מודעות לחפיפה הקיימת בין תחומי דעת אלה.

מציאת השונה משמעותית במיוחד כאשר רוצים להדגיש הבדלים בין שני נושאים שיש ביניהם דמיון. למשל, כאשר מגדירים הבדלים בין תנועות ציוניות שונות, או בין בעלי חיים מאותה משפחה, או בין פרשנויות שונות לאותו הטקסט.

שיעורים לדוגמה על מציאת הדומה והשונה

בהמשך מפורטים ארבעה מערכי שיעור במציאת הדומה והשונה. בשני השיעורים הראשונים נשתמש בהשוואה פתוחה: השיעור הראשון הוא שיעור במתמטיקה לכיתות ה'ו', העוסק בהשוואת שבר פשוט לשבר עשרוני; השיעור השני הוא שיעור בביולוגיה לחטיבה העליונה, המשווה בין מולקולות DNA ו-RNA. בשני השיעורים הבאים נערוך השוואה ממוקדת: השיעור השלישי הוא שיעור בהיסטוריה על תולדות היישוב לכיתה ה' שבו עורכים השוואה בין העלייה הראשונה לעלייה השנייה; השיעור הרביעי הוא שיעור בתנ"ך לחטיבה העליונה העוסק בהשוואה ממוקדת בין פתיחתו של סיפור "לך לך" (בראשית י"ב 1-5) לבין פתיחתו של סיפור עקידת יצחק (בראשית כ"ב 1-3).

כאשר תקראו את מערכי השיעורים, נסו לענות על שאלות מפתח אלה:

- אילו מטרות, מבחינת הנושא הנלמד, מושגות בצורה טובה יותר במסגרת שיעור המיזוג?
- כיצד מארגן החשיבה הגרפי עוזר לרכישת המיומנות?
- באילו שיטות משתמשים בשיעורים אלו על-מנת להעשיר את חשיבת התלמידים?
- האם תוכלו לחשוב על דרכים נוספות לפיתוח המיומנות לאחר עיון בשיעורים אלה?

כלים לעיצוב שיעורים על מציאת הדומה והשונה

נחזור ונציין את הכלים העומדים לרשותכם בתכנון שיעור מיזוג העוסק בחיפוש הדומה והשונה: מפת חשיבה ומארגן חשיבה גרפי להשוואה פתוחה; מפת חשיבה ומארגן גרפי להשוואה ממוקדת; וגרסאות מפורטות של מפות החשיבה לתלמידים בכיתות הנמוכות.

כלים אלה מופיעים בעמודים הבאים ותוכלו להשתמש בהם להכנת שקפים, כרזות ודפי עבודה לתלמידים.

מפה לחשיבה פתוחה על הדומה והשונה

חשיבה פתוחה על הדומה והשונה	
	1. מהי מטרת ההשוואה?
	2. במה הם דומים?
	3. במה הם שונים?
	4. אילו נקודות דמיון ושוני הן רלוונטיות ומשמעותיות למטרת ההשוואה?
	5. א. האם יש דפוסים חוזרים בנקודות ההשוואה המשמעותיות? ב. אילו מסקנות עולות מנקודות ההשוואה המשמעותיות?

מפה לחשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

חשיבה ממוקדת על הדומה והשונה	
	1. מהי מטרת ההשוואה?
	2. אילו קריטריונים של דמיון ושוני הם משמעותיים למטרת ההשוואה?
	3. מהן נקודות הדמיון המשמעותיות?
	4. מהן נקודות השוני המשמעותיות?
	5. א. אילו דפוסים של דמיון ושל שוני מתגלים בהשוואה? ב. אילו מסקנות שהן רלוונטיות למטרת ההשוואה אפשר להסיק?

מארגן גרפי לחשיבה פתוחה על הדומה והשונה

חשיבה פתוחה על הדומה והשונה

רשמו בשני המלבנים את הדברים שאתם משווים:

2

1

מטרת ההשוואה:

נקודות הדמיון

נקודות השוני

במה הם שונים?
 (נושא השוני)

הקיפו בעיגול את נקודות הדמיון והשוני המשמעותיות

דפוסים חוזרים (אם יש):

מסקנות ותובנות מההשוואה:

מארגן גרפי לחשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

חשיבה ממוקדת על הדומה והשונה

רשמו בשני המלבנים את הדברים שאתם משווים:

2

1

מטרת השוואה:

הנושאים המשמעותיים למטרת השוואה:

נקודות הדמיון

הנושאים הנשקלים:

נקודות השוני

מסקנות ותובנות מההשוואה:

מפות חשיבה למציאת הדומה והשונה לכיתות הנמוכות

לכיתות א'-ב'

מציאת הדומה והשונה	
	1. במה הם דומים?
	2. במה הם שונים?
	3. מה זה מלמד?

לכיתות ג'-ד'

מציאת הדומה והשונה	
	1. במה הם דומים?
	2. במה הם שונים?
	3. אילו נקודות דמיון ונקודות שוני הן משמעותיות?
	4. איזו מסקנה אפשר להסיק מהנקודות המשמעותיות?

מארגן חשיבה למציאת הדומה והשונה לכיתות הנמוכות

חשיבה על הדומה והשונה

רשמו בשני המלבנים את הדברים שאתם משווים:

2

1

נקודות הדמיון

נקודות השוני

במה הם שונים?

מסקנות ותובנות מהשוואה:
